

Jan Szczepanik.

Spisal *Fridolin Kavčič.*

V naslednjih vrsticah predstavljam čitateljem mladega moža, ki se je z lastno pridnostjo in s krepko voljo povzpел do velikih iznajdb in ki nam zbuja nado, da bo s svojo vztrajnostjo dosegel še marsikaj.

Jan Szczepanik je bil rojen 12. junija l. 1872. v Krosnem pod slamnato streho ubogih roditeljev.

Ljudsko šolo je dovršil v Krosnem, nekoliko let je obiskaval latinske šole v Jaslem. Ker je bil zelo ubog, ga je trla velika beda.

Roditelja nista mogla zmagovati stroškov za sina, zato je šel na učiteljsko pripravnico v Krakov, da bi hitreje prišel do lastnega kruha. Po dovršenih študijah je bil imenovan za podučitelja v Potoku,

pozneje je prišel za učitelja v Korczino z letno plačo 350 goldinarjev. Korczina je majhna, revna vas blizu Krosnega, katere prebivalci se večinoma bavijo s tkalstvom. Da ga je usoda baš v Korczino privedla, je bila njegova sreča!

Szczepanik je imel od narave veliko veselje do fizike, posebno bistro glavo pa za akustiko in optiko. Že kot mladenič je mnogo fotografiral in kmalu je začel izdelovati majhne fotografske aparate in razne stroje.

Fotografija in okorne statve Korczinskih kmetiških tkalcev so ga privedle do znamenitejših iznajdb v tkalski obrti.

Odkar se rabijo Jacquardove statve, to je od početka 19. stoletja do današnjega dne, je ni v tej stroki duhovitejše in znamenitejše iznajdbe od Szczepanikovih.

Z njegovimi iznajdbami je nastal v tkalstvu velikanski preobrat.

Szczepanik je samouk v pravem pomenu

besede, kajti tehnični in teoretični pouk iz spodnje gimnazije mu ni zadostoval. Vsak prosti trenutek je porabil za učenje fizike, da bi izpopolnil svoje znanje v tej stroki. Izposojeval si je učne knjige od krakovskih profesorjev, ker sam si jih ni mogel nabaviti. V kratkem času si je zelo izpopolnil teoretično znanje.

Kot laboratorij

si je priredil malo kuhinjo šolskega poslopja, ki je bila napolnjena z nekaterimi fotografskimi in drugimi aparati, katere je sam izumil in napravil z lastno roko. Nekaj magnetov, kosov bakra, železa in žice — to so bili njegovi skromni pripomočki.

Že kot mladenič se je ubijal z iznajdbo daljnogleda (telektroskopa), dasi ni imel nikakega navodila in izpočetka sam ni vedel, na kak način bi se dala izvesti ta misel. A njegov duh je deloval neumorno, ta misel mu ni dala miru, in res se mu je v poznejši dobi posrečila ta iznajdba po žilavi vztrajnosti, ko je poskusil in zopet zavrgel vsaj

Jan Szczepanik.

dvajset različnih načinov. Sestavil je daljnogled, s katerim se s pomočjo električnega toka in selena opazujejo dogodljaji, ki se vršé 500 in več kilometrov daleč.

Teletroskop je bil namenjen za svetovno razstavo pariško in naj bi bil glavna atrakcija razstave. Neki konzorcij mu je ponudil dva milijona frankov, če mu prepusti to iznajdbo, toda žal, aparat tedaj še ni bil zadosti izpopolnjen, ampak ga je bilo treba še izboljšati; to se mu je sedaj popolnoma posrečilo. Poroča mi namreč, da je daljnogled dovršen in me vabi na Dunaj, kjer ga bode prvokrat razkazoval učenemu svetu.

Občudovanja vredno je, s kako dosledno žilavostjo in jekleno voljo je Szczepanik deloval. Mnogokrat bi bil obupal v neprestani borbi, če ne bi imel izredno trdne volje. Kamorkoli se je obrnil s svojimi iznajdbami, povsod so ga zasmehovali in zasramovali, češ: „Kaj more neki iznajti kmetiški učitelj?“ Ko je bil v stiski, mu nihče ni ponudil za njegove iznajdbe počenega groša. Brez denarja, brez kredita se je boril, dokler se mu ni vendar-le posrečilo v osebi podjetnega bankirja parlamentarnega poljskega kluba, g. Kleinberga, najti moža, kateri mu je gmotno pomagal, da je mogel svoje iznajdbe izvršiti in izkoriščati. Pozneje je Kleinberg osnoval zadruga: Société des inventions Jan Szczepanik & Comp. Dunaj III. Ungergasse 12. Szczepanikove epohalne iznajdbe na polju tekstilnega obrta so sledeče:

1. Stroj, s katerim se s pomočjo fotografije izvrši predloga (patrona) za izdelovanje kart, katere potrebuje pri tkanju raznovrstnih obrazcev. Dosihdob je potreboval naj-

boljši v tej stroki izurjeni risar več tednov, da celo mesecev, da je narisal take predloge. Szczepanikov stroj izvrši to delo mehanično v malo minutah.

Prej je stala taka predloga 20 do 150 goldinarjev, sedaj stane tvorničarja 2 do 10 kron. Szczepanikov stroj deluje precizno in točno brez vsake hibe, kar pri ročnem delu ni bilo mogoče.

2. Električni stroj za izdelovanje kart, ki se rabijo za statve pri tkanju raznih obrazcev, in ki se napravijo po risalni predlogi (1.) Doslej je šlo to delo zelo počasi izpod rok, dočim je električni stroj izvrši v malo urah.

3. Električne statve, katere tkó niti neposredno od patron.

4. Najzanimivejša iznajdba v tej stroki je tkanje v naravnih barvah. Kakršne barve je predloga, ali kaka stvar, bodisi umetna slika, bodisi naravna podoba, take barve je dotična slika ali podoba v tkanini. Po tem načinu se n. pr. cveteče drevo tkè z vsemi nuančami naravnih barv. Szczepanikove iznajdbe so v vseh kulturnih državah patentirane in deloma že uvedene. Baš, ko to pišem, mi je došel od Szczepanika doposlani popis najnovejše iz njegove delavnice izišle iznajdbe, ki je: „Štedilnik za kurjavo s premogom.“ S tem štedilnikom se prihrani 15 do 20% premoga.

To so kratke, skromne črtice iz življenja in delovanja poljskega veleuma, na katerega sme biti ponosno vesoljno Slovanstvo.

Koliko idej in problemov se še snuje v mislih tega veleumnega, mladega Poljaka! Da bi jih srečno dovršil!

